

Käyttöomaisuusosakkeiden luovutusten verovapaus

Verovapauden edellytykset ja elinkeinoverolain tulkinta luovutustilanteissa

Kandidaatintutkielma
Jimi Jyväsjärvi
Aalto-yliopiston Kauppakorkeakoulu
Laskentatoimi
Syksy 2018

Tekijä Jimi Jyväsjärvi

Työn nimi Käyttöomaisuusosakkeiden luovutusten verovapaus: Verovapauden edellytykset ja elinkeinoverolain tulkinta luovutustilanteissa

Tutkinto KTK

Koulutusohjelma Laskentatoimi

Työn ohjaaja(t) Tapani Kykkänen

Hyväksymisvuosi 2018

Sivumäärä 28

Kieli suomi

Tiivistelmä

Tutkielmassa selvitetään yhteisöjen mahdollisuuksia luovuttaa elinkeinotulolähteen käyttöomaisuusosakkeita verovapaasti. Elinkeinovalaissa säädetään edellytykset, joiden täyttyessä verovapaat luovutukset ovat mahdollisia. Näiden lisäksi edellytetään, että luovutettavat osakkeet kuuluvat luovuttajan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen.

Tulolähteen arvioinnissa keskeistä on pystyä määrittelemään, milloin tietty osake kuuluu käyttöomaisuuteen. Tässä arvioinnissa keskeinen muuttuja on luovuttajan ja luovutuksen kohteen välille muodostunut toiminnallinen yhteys, jolle ei ole vakiintunutta määritelmää. Tämän yhteyden olemassaoloa tai sen puuttumista analysoidaan muiden tapauskohtaisten tekijöiden ohella Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjaratkaisujen sekä Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisujen pohjalta, joita on tutkielmassa referoitu tarpeellisin osin. Joidenkin ratkaisujen osalta tarkkaa selostetta ei anneta, jolloin tarkoituksena on lukijan huomion kiinnittäminen käsillä olevasta tapauksesta annettuihin perusteluihin, jotka voidaan ottaa tulkinassa huomioon myös muissa luovutustilanteissa.

Oikeuskäytännössä haasteeksi on muodostunut käyttöomaisuusosakkeiden tulokinnanvarainen luonne, mikä on johtanut vaihteleviin tulkintoihin siitä, onko osakkeet voitu luovuttaa verovapaasti. Verovelvollisen tosiasiallinen toiminta määrittelee pitkälti sen, voidaanko sen harjoittamaa toimintaa pitää elinkeinotoimintana. Tämä näkökulma otetaan laajemmin esille erityisesti konserni-, holding- ja pääomasijoitusyhtiöiden osakeluovutuksia käsittelevissä kappaleissa.

Tutkielman tavoitteena on tunnistaa ratkaisukäytännössä suurta painoarvoa saaneet tekijät käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksen verovapautta arvioitaessa ja analysoida, miten eri muodoissa harjoitettu yritystoiminta on mahdollisesti vaikuttanut tehtyihin ratkaisuihin. Ratkaisuesimerkkien yhteydessä esitetään kattavasti myös omaa kommentointia ja vaihtoehtoisia tulkintoja.

Avainsanat käyttöomaisuusosake, elinkeinoverotus, verovapaus

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	3
2. Käyttöomaisuusosakkeen käsite	
2.1 Yleinen määritelmä ja asema liiketoiminnassa.....	4
2.2 Elinkeinotulolähteen käyttöomaisuusosakkeet.....	5
2.2.1 Elinkeino toiminta ja EVL-tulolähde.....	5
2.2.2 Omaisuuslajikysymys.....	5
2.2.3 Tulolähdekysymys.....	6
2.3 Strategiset omistukset.....	8
3. Luovutuksesta saadun tulon veronalaisuus	
3.1 Luovutuksen määritelmä.....	9
3.2 Käyttöomaisuusosakkeen luovutuksen verotuksen pääpiirteet.....	9
3.3 Verovapauden edellytykset.....	10
3.4 EVL 6 §:n 1 momentin soveltamisalaan kuuluvat verovelvolliset.....	12
3.5 Luovutus- ja purkutappioiden vähentämisen rajoitukset ja poistokielto.....	13
4. Luovutuksen verovapauden arviointi	
4.1 Luovutusajankohdan olosuhteiden merkitys.....	14
4.2 Holdingyhtiöt.....	17
4.3 Konserniyhtiöt.....	20
4.4 Pääomasijoitustoimintaa harjoittava verovelvollinen.....	22
5. Johtopäätökset.....	26
X. Lähteet.....	28

1. Johdanto

Tämän tutkielman tavoitteena on tutkia yrityksen mahdollisuuksia luovuttaa elinkeinotulolähteen käyttöomaisuusosakkeita verovapaasti. Tutkielma on kirjallisuuskatsaus, jossa pyritään tapausaineistoa ja kirjallisuuslähteitä yhdistelemällä tunnistamaan olennaiset piirteet, jotka liittyvät elinkeinoverolain (EVL) tulkintaan osana kokonaisarviointia eri verovelvollisten omistamien käyttöomaisuusosakkeiden luovutustilanteissa. Verovelvollisella viitataan tutkielmassa osakeyhtiöön, ellei toisin mainita.

Keskeisenä tutkimusongelmana on käyttöomaisuusosakkeiden tulkinnanvarainen asema. Luovutusten näkökulmasta oikeuskäytännössä paikoin epäselväksi kysymykseksi on osoittautunut se, milloin riittävän toiminnallisen yhteyden luovuttajan ja luovutuksen kohteen välillä on katsottu täyttyneen ja osakkeita on voitu pitää elinkeinotulolähteen käyttöomaisuutena.

Elinkeinoverolain 6 §:n 1 kohdassa mainittujen verovelvollisten ”käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat eivät ole veronalaista tuloa siten kuin 6 b §:ssä säädetään”.

Kyseisen lainkohdan määrittelemät edellytykset käyttöomaisuusosakkeen verovapaalle luovutukselle muodostavat tutkielman tärkeimmän lainsäädäntölähteen. Toinen keskeinen arviointikriteeri on harjoitetun elinkeinotoiminnan laatu, jonka perusteella arvioidaan, milloin tiettyjä osakkeita voidaan pitää käyttöomaisuuteen kuuluvina. Tosiasiallisen toiminnan ja toiminnallisen yhteyden arviointi ovat pääosassa tutkielman kattavissa tapausesimerkeissä ja niiden yhteydessä esittämissäni pohdinnoissa. Tapausesimerkkien analysointi on aiheen kannalta olennaista, koska toiminnalliselle yhteydelle ei ole olemassa vakiintunutta määritelmää. Siten osakeluovutusten olosuhteet voivat vaihdella merkittävästi riippuen siitä, miten yritys on toimintansa järjestänyt.

Tutkielma on pyritty rajaamaan elinkeinotulolähteen käyttöomaisuusosakkeisiin. Soveltuvien osien vertailuja tehdään myös muuhun liikeomaisuuteen. Lähdeaineisto koostuu tietokirjallisuudesta, ammatillisista artikkeleista, syksyyn 2018 mennessä julkaistusta oikeuskäytännöstä sekä viranomaisten ratkaisukäytännöstä ja -ohjeista.

2. Käyttöomaisuusosakkeen käsite

2.1 Yleinen määritelmä ja asema liiketoiminnassa

Liiketoiminnassa osakkeet voivat kuulua seuraaviin omaisuusluokkiin:

- rahoitusomaisuus
- vaihto-omaisuus
- sijoitusomaisuus
- käyttöomaisuus

Taseessa luokittelun lähtökohtana on omaisuuden käyttötarkoitus. Omaisuuslajeilla on merkitystä hankintamenon jaksottamissäännösten kautta, koska omaisuuslajien poistoajat eroavat toisistaan. Tiettyyn omaisuuslajiin kuulumisen ei kuitenkaan aina ratkaise sitä, miten omaisuutta käsitellään verotuksessa (Penttilä 2011).

Käyttöomaisuuteen kuuluvat osakkeet ovat kulumatonta käyttöomaisuutta. Tyypillisiä käyttöomaisuusosakkeita ovat tytäryhtiöosakkeet sekä osakkeet osakkuus- ja omistusyhteisyrityksissä. Hallituksen esityksessä yritys- ja pääomaverouudistukseksi (HE 92/2004 vp) todetaan, että käyttöomaisuusosakkeita voivat olla myös strategiset omistukset saman tai eri toimialan yrityksissä. Käyttöomaisuuteen luetaan myös ulkomaisen myynti-, alihankinta- ja tuotantoyhtiön osakkeet (Lepola 2013).

2.2 Elinkeinotulolähteen käyttöomaisuusosakkeet

”Elinkeinotulolähteen käyttöomaisuusosakkeiksi luetaan luonteeltaan pitkäaikaiset ja omistajayhtiön harjoittaman elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen kuuluvat osakeomistukset” (HE 92/2004 vp). Näyttötaakka osakkeen kuulumisesta tiettyyn omaisuuslajiin ja tulolähteeseen on vahvasti verovelvollisella, joka kirjanpidolliset ratkaisut tekee.

2.2.1 Elinkeinotoiminta ja EVL-tulolähde

”Elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan EVL 1 §:n mukaan liike- ja ammattitoimintaa. Sen tunnusmerkkejä ovat voiton tavoittelu, itsenäisyys, suunnitelmallisuus, jatkuvuus, taloudellisen riskin olemassaolo, sekä suuntautuminen ulospäin rajoittamattomaan tai ainakin laajasti rajattuun henkilökoukoon” (Niskakangas 2014, 78).

”EVL 2 §: Verovelvollisen harjoittama liike- ja ammattitoiminta muodostaa elinkeinotoiminnan tulolähteen” (EVL-tulolähde). EVL 53 § ja 12 § määrittelevät puolestaan sen, milloin tietty omaisuus kuuluu käyttöomaisuuteen (Penttilä 2011). Ratkaistavaksi tulee siten sekä omaisuuslajitt että tulolähdekysymys. ”Yrityksen toiminta tai omaisuuden käyttötarkoitus voi muuttua, jolloin myös omaisuuslaji ja tulolähde saattavat vaihtua. EVL ei sisällä säännöksiä siitä, milloin omaisuuserä voi muuttua EVL-tulolähteestä henkilökohtaiseen tulolähteeseen (TVL-tulolähde) kuuluvaksi tai päinvastoin. Se ei myöskään sääntele omaisuuslajin mahdollista vaihtumista esimerkiksi vaihto-omaisuudesta käyttöomaisuudeksi” (Verohallinto 2016).

2.2.2 Omaisuuslajikysymys

Käyttöomaisuus ei tyypillisesti kulu käytössä eli se on tarkoitettu jatkuvaan, elinkeinotoimintaa palvelemaan käyttöön (Lepola 2013). Hallituksen esityksessä (176/2008 vp) määritellään

kriteerejä, jotka erottavat käyttöomaisuuden pitkäaikaisista sijoituksista. Esityksen mukaan käyttöomaisuuden hankintameno ”kohdistuu yrityksen varsinaiseen suoritustuotantoon ja on sen kannalta välttämätön”. Suoraan tulkittuna kriteeri puoltaisi osakkeiden osalta sitä, että kaikkia samaan teolliseen prosessiin tai arvoketjuun kytkeytyviä omistuksia pidettäisiin käyttöomaisuutena. Rajanveto voi kuitenkin osoittautua haastavaksi sen suhteen, minkälainen omaisuus on lopulta varsinaiselle suoritustuotannolle välttämätöntä.

2.2.3 Tulolähdekysymys

”Käyttöomaisuuteen kuuluva hyödyke tai arvopaperi kuuluu EVL-tulolähteeseen, jos sitä käytetään pysyvästi elinkeinotoimintaa välittömästi tai välillisesti edistäviin tarkoituksiin. Tämän lisäksi tulolähdettä arvioitaessa merkitystä annetaan sille, minkälainen toiminnallinen yhteys luovuttajan ja luovutuksen kohteen välille on muodostunut” (Verohallinto 2016). Yksinkertaistettuna esimerkkinä toimii autoja valmistava yritys, jonka omistusosuus autojen renkaita valmistavassa yrityksessä synnyttää suhteellisen kiistattoman toiminnallisen yhteyden, jossa luovutuksen kohde palvelee suoraan luovuttajan liiketoimintaa, kun luovuttaja säännönmukaisesti hankkii renkaansa luovutuksen kohteena olevasta yhtiöstä tai harjoittaa sen kanssa esimerkiksi renkaiden testaamiseen liittyvää tutkimustoimintaa.

Osakeomistuksen suuruus tai omistettujen yhtiöiden lukumäärä eivät yksinään ratkaise sitä, mihin tulolähteeseen tai omaisuuslajiin osakkeet kuuluvat. Näillä tekijöillä voi olla merkitystä lähinnä yrityskokonaisuuksiin kuuluvien yritysten välisten siteiden merkittävyyttä arvioitaessa. Arvopapereiden osalta käyttötarkoituksena voi olla suoritteiden menekin lisääminen, turvaaminen tai helpottaminen taikka tuotannontekijän hankkimisen helpottaminen (Penttilä 2011). Siten esimerkiksi omistusosuutta energiayhtiöstä voitaisiin pitää elinkeinotulolähteen käyttöomaisuutena, koska sen kautta tuotantolaitoksiin on mahdollista saada energiaa edullisesti. Tällainen yhtiö ei kuitenkaan olisi suoritustuotannolle täysin välttämätön, koska luovuttaja pystyisi hankkimaan energiaa myös muualta. Tavanomainen käyttöomaisuutena

pidettävä muu arvopaperi voi liittyä esimerkiksi yrityksen tehdaskiinteistön tai muun infrastruktuurin omistamiseen.

Verohallinnon ohjeen (2016) mukaan ”tulokinnassa merkitystä on myös sillä, katsotaanko omistuksella olevan ensisijaisesti muita tarkoituksia kuin osinkotuotto tai arvonnousu”

Tulolähteen tunnistamista vaikeuttaa se, että myös henkilökohtaisen tulolähteen osakkeille on usein tyypillistä pitkäaikainen omistus ja osinkojen toissijaisuus (Penttilä 2011). Toisaalta 10% omistusosuutta on usein pidetty käyttöomaisuutena, vaikka osakkeet olisivat tuottaneet merkittävästi osinkoa (Lepola 2013). Osinko on kuitenkin vain yksi mahdollinen osatekijä tulolähdekysymyksen ratkaisussa.

Esimerkki: Jos A Oy aktiivisesti käyttää vaikutusvaltaansa omistamansa B Oy:n osingosta päättämiseen, voidaan arvioida sitä, kuinka suuren osuuden A Oy:n verotettavasta tuloksesta nämä osingot ovat historiallisesti muodostaneet. Jos osuus on ollut olennainen, osinkoja tuskin voidaan pitää A Oy:n näkökulmasta vähäisenä perusteena omistukselle. Toiminnallisen yhteyden osoittamiseksi voidaan kuitenkin olettaa tarvittavan muita perusteita, jotka kytkisivät B Oy:n selvästi A Oy:n elinkeinotoimintaan. Epäselvää siis on, voidaanko osingon kautta toteutuva tuloksen parantaminen rinnastaa elinkeinotoiminnan palvelemiseen. Jos asiaa ajatellaan osakeyhtiölain asettaman tarkoituksen (voiton tekeminen) kannalta, yhteys on olemassa olettaen, että A Oy:n elinkeinotoiminnan tuloksen ”syntyperällä” ei ole merkitystä. Osakeyhtiölakiin nojaava tulkinta voitaisiin kuitenkin helposti kumota, koska elinkeinotoiminta ja sen harjoittamisen muoto (osakeyhtiö) ovat eri asioita. Jos elinkeinotoimintaa ajatellaan puhtaasti suoritetuotantona, yhteyttä ei sinänsä ole, ellei A Oy:n hallitusvaikuttamisen katsota edistävän B Oy:n markkinoille suuntautuvaa toimintaa.

2.3 Strategiset omistukset

Käyttöomaisuusosakkeiden määrittelyn yhteydessä mainitut strategiset omistukset ovat toiminnallisen yhteyden näkökulmasta mielenkiintoinen arviointikohde, varsinkin kun sellaiseksi sallitaan omistus eri toimialalla toimivassa yrityksessä. Jos normaaliolosuhteissa tulkintahaasteena on osapuolten kytkökset elinkeinotoiminnassa, strategisia omistuksia luovutettaessa mukaan tulee kysymys siitä, millaista omistusta voidaan kussakin tapauksessa pitää strategisena. Arkijärkeä noudattava tulkinta kytkisi strategisen omistuksen luonnollisesti omistajan elinkeinotoiminnassaan toteuttamaan strategiaan, jolla yleensä tähdätään taloudellisesti kannattavaan suoritetuotantoon. ”Tuotannontekijän hankkimisen helpottaminen” käyttöomaisuusosakkeen tunnusmerkkinä puoltaisi sitä, että aiemmin esimerkkinä käytetyn energiayhtiön osakkeet olisivat käyttöomaisuutta. Omistuksen strategisuus puolestaan ilmenisi omistajan mahdollisuutena hankkia edullista energiaa, jolloin elinkeinotoiminnan kustannukset olisivat alhaisemmat ja yhteys ”kannattavan kasvun” strategiaan selvä. Strategista yhteyttä elinkeinotoimintaan voidaan kuitenkin pohtia myös tiukemmin kriteerein, kuten seuraavassa esimerkissä on tehty.

Teollisuuskemikaaleja valmistava Kemira Oyj raportoi strategisina omistuksinaan mm. suomalaisen sähkön tuotantolaitoksen sekä ympäristöpalveluja, kuten vedenpuhdistustoimintaa harjoittavan yrityksen osakkeet (Vuosikertomus 2017, 75). Kemiran operaatiot kuluttavat paljon sähköä, joten sähkölaitoksen kanssa voidaan omistaja-asiakassuhdetta hyödyntäen tehdä edullisia sähkösopimuksia ja vedenpuhdistamon kanssa voidaan tehdä yhteistyötä puhdistuskemikaalien ja jätevesiprosessien kehittämisessä. Molempia omistuksia voidaan pitää strategisina, mutta toiminnallinen yhteys on selkeämmin nähtävissä vedenpuhdistamon kohdalla. Sähköä voidaan nimittäin pitää yritystoiminnan perustarpeena harjoitetusta toiminnasta riippumatta. Vedenpuhdistamo puolestaan tarjoaa kehitysalustan vesikemikaaleille ja prosessiratkaisuille, jotka ovat nimenomaan Kemiran strategian kulmakiviä, joten yhteys ulospäin markkinoille tarjottaviin suoritteisiin on selkeämmin esillä.

Elinkeinotoiminta on markkinoille suuntautuvaa, joten strategisen omistuksen vahva yhteys nimenomaan omistajan ulospäin tarjoamiin suoritteisiin voi olla kokonaisarvionnissa painava peruste. Lain kirjain jättää kuitenkin tilaa liiketoimintaa välillisesti edistäville omistuksille, jollaisena sähköyhtiötäkin voi sinänsä pitää. Kemiran tapauksessa omistusten tarkoituksena ei kuitenkaan voi tulkita olevan osinkotuotot tai nopea arvonnousu, joita esimerkiksi kunnalliselta palveluyhtiöltä on vaikea odottaa.

3. Luovutuksesta saadun tulon veronalaisuus

3.1 Luovutuksen määritelmä

Tavanomaisimmat luovutustyyppit ovat kauppa, vaihto ja apporttisijoitus. Muita relevantteja luovutustilanteita syntyy hankittaessa tai lunastettaessa omia osakkeita tai luovutettaessa osakkeita osinkona. Luovutussäännökset voivat tulla sovellettaviksi myös alennettaessa osakeyhtiön omaa pääomaa tai osakeyhtiön purkautuessa. Lisäksi luovutuksen tunnusmerkistöä sovelletaan EVL 52 §:n yritysjärjestelytilanteissa. Tulolähdesiirto tai omaisuuslajisiirto eivät ole EVL:n tarkoittamia luovutuksia (Verohallinto 2016).

3.2 Käyttöomaisuusosakkeen luovutuksen verotuksen pääpiirteet

EVL soveltuu luovutettaessa elinkeinotoimintaan kuuluvaa omaisuutta. Kaikkea muuta myyntiä koskee TVL:n säännökset luovutusvoitoista. Muut kuin käyttöomaisuusosakkeet kuuluvat yleensä henkilökohtaisen tulolähteen varallisuuteen, jolloin niistä saatu luovutusvoitto verotetaan TVL:n mukaisesti. Rahoitus-, vaihto- ja sijoitusomaisuuteen kirjatun osakkeen luovutushinta on siten veronalaista tuloa ja hankintameno vastaavasti vähennyskelpoinen meno (Lepola 2013).

Kirjanpidossa käyttöomaisuusosakkeet luetaan pysyvien vastaavien ryhmään. Kaikki pysyviin vastaaviin luetut osakkeet eivät kuitenkaan ole EVL:n tarkoittamaa käyttöomaisuutta. Verotuksessa käyttöomaisuusosakkeen luonne ratkaistaan sisältöpainotteisuuden periaatteen mukaisesti. Käyttöomaisuuden hankintamenot ovat pääsääntöisesti vähennyskelpoisia ja ne poistetaan taloudelliseen käyttöikänsä perustuen. Poikkeuksena ovat käyttöomaisuuteen kuuluvat maa-alueet ja arvopaperit, joista ei tehdä poistoja (Lepola 2013).

Oikeuskäytännössä verovapauden kannalta ongelmalliseksi on usein muodostunut toiminnallisen yhteyden ohella kysymys siitä, kuuluvatko tietyt osakkeet käyttöomaisuuteen. Säännöksiä tulkinta ei ole yksiselitteistä johtuen mahdollisten luovutustilanteiden monimuotoisuudesta. Verovelvollisen kannattaa hankkia Verohallinnolta ennakkotieto ennen käyttöomaisuutena pitamiensä osakkeiden luovuttamista. Oikeuskäytännössä tehdyt tulkinnat ovat olleet suhteellisen tiukkoja. Tämä on perusteltua, koska verovapaussäännökset ovat poikkeussäännöksiä, joita on lähtökohtaisesti tulkittava suppeasti (Penttilä 2011).

3.3 Verovapauden edellytykset

Yhteisöjen käyttöomaisuusosakkeiden luovutushinta on EVL:n säännösten mukaan tietyin edellytyksin verovapaata tuloa ja hankintameno vähennyskeltotonta menoa (Verohallinto 2016). Verovapaussäännökset ovat olleet voimassa vuoden 2005 yritys- ja pääomaverotuksen uudistuksesta lähtien (Yli-Hietanen 2005).

”EVL 6 §:n 1 momentin mukaisesti käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutushinnat eivät ole veronalaista tuloa siten kuin 6 b §:ssä säädetään.

EVL 6 b §: Osakkeet ovat verovapaasti luovutettavia, jos

- verovelvollinen on omistanut yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan ajanjaksona, joka on päättynyt enintään vuotta ennen luovutusta, vähintään 10 % osuuden luovutettavan yhtiön osakepääomasta ja luovutettavat osakkeet kuuluvat näin omistettuihin osakkeisiin,
- luovutettavat osakkeet eivät ole kiinteistö- tai asunto-osakeyhtiön osakkeita tai sellaisen osakeyhtiön osakkeita, jonka toiminta käsittää pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista tai hallintaa, ja
- luovutuksen kohteena oleva yhtiö on kotimainen tai sellainen yhtiö, jota tarkoitetaan Euroopan yhteisöjen neuvoston eri jäsenvaltioissa sijaitseviin emo- ja tytäryhteisöihin sovellettavasta yhteisestä verotusjärjestelmästä antaman direktiivin 2 artiklassa, taikka yhtiön asuinvaltion ja Suomen välillä on verovuonna voimassa kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskeva sopimus, jota sovelletaan yhtiön jakamaan osinkoon.”

Lain kirjaimesta johtuen luovutuksen kohteena on oltava osake. Osakkeen on kuuluttava verovelvollisen elinkeinotulolähteen käyttöomaisuuteen. Sekä luovuttajan että luovutuksen kohteen on täytettävä EVL:n edellytykset, joiden lisäksi lainkäyttäjä soveltaa kokonaisarviointia. Kokonaisarvioinnissa luovuttajan ja luovutuksen kohteen toiminnallisen yhteyden merkitys on painava ja siinä voidaan ottaa huomioon useita tekijöitä, joille kullekin annettava painoarvo ratkeaa tapauskohtaisesti.

Elinkeinotoimintaa edistävä tarkoitus ja toiminnallinen yhteys asettavat käsitteinä haastavan perustan lakien tulkinnalle, koska osakkeiden välitöntä tai välillistä käyttöä elinkeinotoiminnassa on vaikeaa havaita aineelliseen omaisuuteen verrattuna (Penttilä 2011). Yksiselitteisyyden puuttuessa säännökset antavat yritykselle mahdollisuuden järjestää toimintansa hyvinkin luovasti esimerkiksi tilanteissa, joissa liiketoimintoja halutaan eriyttää omiin yhtiöihinsä. Verovapaa irtaantumismahdollisuus onkin yksi keskeinen suomalaisten yritysten kannuste toteuttaa tällaisia järjestelyitä. Toinen näkökulma on kansainvälinen verokilpailu. EU-jäsenmaihiin sekä Suomen kanssa verosopimuksen tehneisiin maihin rekisteröidyillä yrityksillä on sääntelyn myötä

vastaavasti kannuste investoida Suomeen, kun verotehokas vetäytyminen tai muu yrityskauppa on tarvittaessa mahdollinen.

3.4 EVL 6 §:n 1 momentin soveltamisalaan kuuluvat verovelvolliset

Yhteisöt ovat itsenäisiä verovelvollisia oikeushenkilöitä. EVL luettelee tyhjentävästi verovelvolliset, jotka kuuluvat verovapaussäännöksen soveltamisalaan.

Näihin kuuluvat elinkeinotoimintaa harjoittavat:

- 1) osakeyhtiö
- 2) osuuskunta
- 3) säästöpankki
- 4) keskinäinen vakuutusyhtiö.

Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö ovat verotuksen näkökulmasta yhtymiä, eivätkä ne kuulu säännöksen soveltamisalaan. Myös muut kuin EVL 6 §:n 1 momentissa mainitut yhteisöt ja yksityiset elinkeinonharjoittajat jäävät säännöksen ulkopuolelle.

Osuuskunnassa voi olla osakepääomaa ja osakkeita, mutta osuuskuntiin ei voi tehdä suorasijoituksia. Osuuskunnan osuuden ja osakeyhtiön osakkeen keskeinen ero on, että osuuskunnan osuuden luovutuksella ei voida realisoida yrityksen arvonnousua samoin kuin osakkeen myynnillä (Lepola 2013). Lähtökohtaisesti osuuskunnan osakkeita ei voi luovuttaa verovapaasti.

Lisäksi säännöstä voidaan soveltaa ulkomaalaisiin yhteisöihin, jos niiden luovuttamat käyttöomaisuusosakkeet kuuluvat Suomessa olevan kiinteän toimipaikan varallisuuteen. Vaikka muut EVL:n edellytykset täyttyisivät, osakkeita ei kuitenkaan voida luovuttaa verovapaasti, jos luovuttajan kotipaikka ei ole EU-jäsenvaltiossa tai maan ja Suomen välillä ei ole osinkoihin kohdistuvaa verosopimusta (Verohallinto 2016).

3.5 Luovutus- ja purkutappioiden vähentämisen rajoitukset ja poistokielto

Elinkeinotulolähteen käyttöomaisuusosakkeiden luovutushinnan verovapauteen liittyy tällaisten osakkeiden hankintamenon vähennyskeltottomuus. Myös oikeutta vähentää luovutus- ja purkutappio on rajoitettu. Käyttöomaisuusosakkeiden hankintamenosta ei voida myöskään tehdä arvonalentumispoistoja missään yritysmuodossa (Verohallinto 2016).

”EVL 6 b §: Verovapaasti luovutettavien osakkeiden luovutushinta on veronalaista tuloa siltä osin kuin luovutushinnan ja poistamattoman hankintamenon erotus johtuu 42 § 1 momentissa tarkoitetusta hankintamenosta tehdystä poistosta tai siitä, että hankintamenosta on vähennetty varaus tai 8 § 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu avustus. Luovutushinta on niin ikään veronalaista tuloa siihen määrään asti, joka vastaa osakkeiden aikaisemmin konserniyhtiöiden välillä tapahtuneesta luovutuksesta toiselle konserniyhtiölle syntyneitä verotuksessa vähennyskelpoista luovutustappiota”.

Käyttöomaisuusosakkeiden luovutustappion vähennyskelpoisuutta on rajoitettu myös silloin, kun niiden luovutushinta on veronalaista tuloa. Huomattavaa on, että mikäli verovelvollinen on omistanut vähintään 10 % osakepääomasta vähintään vuoden ajan, luovutus on verovapaa, vaikka luovutettavat osakkeet käsittäisivät pienemmän osuuden kuin 10 % osakepääomasta. 10 % omistusosuusraja omasta pääomasta ei ole konsernikohtainen vaan se rajautuu tiettyyn verovelvolliseen eli juridiseen yksikköön (Penttilä 2011).

Tulevassa verosuunnittelussa verovelvollisen on siten huomioitava, että jos omistus putoaa luovutuksen jälkeen alle 10 %, seuraavien kyseisten osakkeiden luovutuksien kohdalla veroetu ei ole enää käytettävissä, mikäli seuraava luovutus tehdään yli vuoden kuluttua edeltävästä luovutuksesta. Tällöin luovutusvoittoon tai -tappioon sovelletaan TVL:n säännöksiä. Näin syntynyt tappio on vähennyskelpoinen vain käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitoista verovuonna ja verovuotta seuraavina viitenä verovuotena. Vähennyskelpoisuuden rajoittumisella tiettyyn omaisuuslajiin on käytännön merkitystä siksi, että tällaiset tappiot ovat usein vaarassa

jääda kokonaan hyödyntämättä. Vertailukohtana voidaan mainita kiinteistö- tai asunto-osaakeyhtiöiden luovutuksista syntyneet tappiot, jotka ovat vähennettävissä muusta elinkeinotulosta (Penttilä 2011).

4. Luovutuksen verovapauden arviointi

4.1 Luovutusajankohdan olosuhteiden merkitys

Luovutusajankohdan olosuhteet muodostavat ratkaisun perustan, mutta käyttöomaisuusosakkeiden luonnetta arvioitaessa myös historialla on merkitystä. Omistuksen liityntä elinkeinotoimintaan on voinut katketa ennen luovutushetkeä (Penttilä 2011). Liitynnän katkeamisen arvioinnilla on erityistä merkitystä esimerkiksi yritystoiminnan jatkuvuuden ollessa epävarmaa, kuten KVL:n ennakkoratkaisusta 2004/63 ilmenee.

”A Oy oli konserniin kuuluva energiayhtiö, joka tuotti energiaa osakkailleen. Yhtiö oli vuoteen 2003 saakka harjoittanut elinkeinotoimintaa useiden vuosien ajan. A Oy oli asetettu selvitystilaan marraskuussa 2003. Joulukuussa 2003 A Oy oli myynyt omistamansa koneet ja laitteet, vaihtomaisuuden, omistamansa osakkeet sekä muun omaisuuden. Myynnin jälkeen A Oy:n omistukseen ei jäänyt juuri muuta kuin kiinteistö ja rahavaraja. Kun huomioitiin selvitystilan alkamisesta kulunut lyhyt aika, ei liiketoiminnan lopettamiseksi tehtyjen realisointitoimenpiteiden katsottu muuttaneen yhtiön toiminnan tosiasiallista luonnetta kiinteistöjen omistamiseksi tai hallinnaksi. Näissä olosuhteissa A Oy:n osakkeet olivat siten verovapaasti luovutettavissa” (KVL:2004/63).

Tapauksessa verovapauden perusteena on huomioitu lyhyehkö aika selvitystilan alkamisesta. Kuvauksesta olisi silti tarpeen käydä tarkemmin ilmi se, onko yhtiöllä ollut toimintaa aikavälillä tammikuu-lokakuu vuonna 2003, koska ”vuoteen 2003 saakka” voi tarkoittaa tammikuun alkua vuonna 2003. Tällä välillä yhtiöllä ei välttämättä ole ollut liiketoimintaa ja selvitystila on ehkä vain päätetty aloittaa tuon vuoden marraskuussa. Toisaalta elinkeinotoiminnan voi katsoa loppuneen viimeistään joulukuussa 2003, jolloin pääosa siinä tarvittavasta liikeomaisuudesta myytiin. Jos liiketoiminnan alasajosta on ehtinyt kulua pidempi aika, osana kokonaisarviointia olisi perusteltua

huomioida se, onko luovuttaja pyrkinyt aktiivisesti myymään A Oy:n osakkeet. Tällaisesta aktiivisuudesta tarvittaisiin todennäköisesti näyttöä, joten myyntiaikeet olisi syytä kirjata luovuttajan hallituksen pöytäkirjaan. Lisäksi heikossa suhdannetilanteessa osakkeiden myyntiaika voi pitkittyä. A Oy:n arvon perustuessa pääosin kiinteistön arvoon kyseistä omaisuutta olisi ylläpidettävä myyntiarvon säilyttämiseksi, mikä lain näkökulmasta rinnastuu herkästi kiinteistön hallintaan.

KHO:n ratkaisemassa tapauksessa 2010:50 oli myös kyse elinkeinotoiminnan luonteen muuttumisesta. Siinä luovuttaja A Oy:n ja luovutuksen kohteena olleiden B Oy:n ja C Oy:n välinen yhteys oli katkennut vuoden 1999 lopussa.

”Ottaen huomioon A Oy:n toiminnan luonne vuoden 1999 jälkeen ja sen ajanjakson pituus, jolloin toiminnallinen yhteys oli katkenneena, A Oy:n verovuonna 2005 myymien B Oy:n ja C Oy:n osakkeiden ei katsottu säilyttäneen käyttöomaisuusluonnetta, vaan ne olivat A Oy:n liiketoimintaan kuulumatonta omaisuutta” (KHO 2010:50).

Ratkaisun analysointi keskittyy tässä enemmän siihen liittyviin perusteluihin, jotka sisältävät merkittäviä KHO:n kannanottoja liittyen omaisuuden käyttöomaisuusluonteen arviointiin. Perustelut olivat verovelvolliselle suotuisia, mutta ne eivät ratkaisseet tapausta sen eduksi.

KHO:n perusteluissa todetaan, että ”tapauksessa tulee soveltaa verotus- ja oikeuskäytännössä vakiintunutta tulkintaa käyttöomaisuuskiinteistöjen kuulumisesta edelleen myynnin hetkellä EVL-tulolähteeseen, vaikka kiinteistön käyttö luovuttajan elinkeinotoiminnassa olisi loppunut jo aiemmin ja sen jälkeen kiinteistöstä kertynyt tulo olisi verotettu luovuttajan henkilökohtaisen tulolähteen tulona. Kiinteistöjen luovutuksiin liittyvää verotus- ja oikeuskäytäntöä voidaan soveltaa myös muuhun käyttöomaisuuteen ja kiinteistöjä ei ole asetettu verolainsäädännössä erityisasemaan”. Mainitun muun käyttöomaisuuden voi tulkita myös osakkeeksi ja se voisi siten säilyttää käyttöomaisuusluonteensa luovutustilanteessa, vaikka toiminnallinen yhteys olisi katkennut.

KHO:n tulkintaa on ohjannut myös oikeuskirjallisuuden kannanotot sekä ennen vuoden 2005 verouudistusta syntynyt oikeuskäytäntö, joissa käyttöomaisuusluonteen säilymiseen on otettu kantaa. Aiempaan oikeuskäytäntöön viitaten perusteluissa on mainittu, että ”osakkeiden sekä muun irtaimen omaisuuden osalta luonteen on katsottu säilyvän noin viiden vuoden ajan”. Lisäksi Verohallinnon ohjeessa (2016) viitataan, että ”sille, kuinka kauan osakkeet voivat säilyttää käyttöomaisuusluonteensa, ei voida asettaa tarkkoja aikarajoja”. Laki ei myöskään sääntele sitä, milloin omaisuuslaji voi muuttua esimerkiksi käyttötarkoituksen muuttumisen vuoksi tai milloin tulolähteen tulisi vaihtua. Koska oikeuskäytännössä on tehty tällaisia tulkintoja, luovuttajalla oli syy pitää aiemman oikeusasteen ratkaisua vakiintuneen oikeuskäytännön vastaisena.

Tapaus ratkesi luovuttajan vahingoksi. Omistusaikaa ja omistusosuutta koskevat edellytykset olivat täyttyneet, mutta ratkaisuun vaikutti olennaisesti luovuttajan harjoittama toiminta vuodesta 1999 eteenpäin, joka keskittyi sijoitustoimintaan ja osakehuoneistojen vuokraukseen. Toiminnan luonteen muuttuminen oli siten painavampi peruste kuin huomattavat omistusosuudet ja luovuttajan hallituksen jäsenen toiminta luovutuksen kohteiden toimitusjohtajana.

Kun luovuttaja itse pitää osakkeita käyttöomaisuutena pitkähkön ajan toiminnallisen yhteyden katkettua, niiden veroluonteen säilymisaikaa on vaikeaa ennakoida. KHO:n perusteluista ja edellä käsitellystä KVL:n ennakkoratkaisusta 2004/63 voi kuitenkin päätellä, ettei toiminnallisen yhteyden olemassaolo luovutushetkellä ole täysin ehdoton edellytys verovapaudelle.

Tätä tukee myös Verohallinnon ohjeen (2016) maininta ”KHO:n ratkaisun 2010:50 perusteella voidaan päätellä, että osakkeiden käyttöomaisuusluonne ei voi säilyä viittä vuotta pitempään toiminnallisen yhteyden päättymisen jälkeen”.

Ohjeen epätasällinen sanamuoto voi johtaa helposti siihen, että aikaisempaa ratkaisukäytäntöä tuntematon verovelvollinen katsoo voivansa luovuttaa omistamansa osakkeet verovapaasti vain sillä perusteella, että osakkeet kuuluvat käyttöomaisuuteen, vaikka toiminnallista yhteyttä ei olisi enää olemassa. Osasyynä tälle voi olla suomalaisen kirjanpito- ja verotuskäytännön läheinen

suhde, jolloin osakkeiden tasekäsittely ja sitä kautta myös veroilmoituskäsittely voi säilyä muuttumattomana olosuhdemuutosten jälkeenkin.

4.2 Holdingyhtiöt

Holdingyhtiön tarkoitus on omistaa ja hallinnoida arvopapereita. Verovapauskysymyksissä arviointikohteena on holdingyhtiön mahdollinen muu elinkeinotoiminta.

Useiden elinkeinotoimintaa harjoittavien konsernien emoyhtiöt ovat holdingyhtiöitä, mutta niiden toimintaan kuuluu omistuksen lisäksi muihin konserniyhtiöihin kohdistuvia toimintoja, kuten taloushallintoa ja muuta johtamiseen rinnastettavaa toimintaa. Tällaista toimintaa on yleensä pidetty elinkeinotoimintana. Siten myös omistukset yhtiöissä, joihin toiminta kohdistuu, on voitu katsoa käyttöomaisuudeksi (Penttilä, 2011).

Esimerkiksi KVL:n ratkaisussa 2005/93 ”yritysr ryhmään kuuluvien yhtiöiden yleisjohto, taloushallinto ja rahoitusjohto, henkilöstöhallinto sekä markkinointi aiottiin keskittää erillisen management-yhtiön hoidettavaksi. Tämän X Oy:n toimintaa pidettiin elinkeinotoimintana”.

Oikeuskäytännössä esimerkiksi yrityskaupan jälkeen omistavaan yhtiöön tehdyt hallinnollisten toimintojen siirrot ovat olleet ratkaisevia, koska niistä johtuen omistavan yhtiön toimintaa on pidetty omistettuihin yhtiöihin kohdistuvana liiketoimintana. Tytäryhtiöiden lukumäärällä ei ole arvioinnissa painavaa merkitystä (Penttilä 2011).

Luovuttaakseen käyttöomaisuutena pitämänsä osakkeet verovapaasti holdingyhtiön olisi siten näytettävä, että se tarjoaa suoritteita omistamilleen yhtiöille, tai että omistetut yhtiöt tarjoavat sellaisia holdingyhtiölle. Verokohtelun kannalta pelkkä passiivinen, sijoitusluonteinen omistaminen ei täytä elinkeinotoiminnan tunnusmerkkejä. Jos holdingyhtiön osakkaana on vain luonnollisia henkilöitä, yhtiön katsotaan helposti palvelevan vain heidän intressiään, joten se ei harjoita EVL:n tarkoittamaa elinkeinotoimintaa eikä sillä siten voi olla käyttöomaisuusosakkeita.

Holdingyhtiöiden kohdalla eräs lisänäkökulma on niiden kautta omistettujen yhtiöiden käyttöomaisuusosakkeiden luovutukset, jotka voivat olla verovapaita. Esimerkkinä verovapauden soveltumisesta on KVL: ennakkoratkaisu 2010/24.

”A Oy omisti Brittiläisille Neitsytsaarille rekisteröidyn X Corp:n. X Corp oli verotettu A Oy:n väliyhteisönä. X Corp aikoi myydä omistamansa B Ltd:n, C Ltd:n ja D Ltd:n osakkeet. X Corp:n oli sovellettava EVL:n säännöksiä, kun määriteltiin sitä tuloa, joka A Oy:n verotuksessa oli katsottava väliyhteisölaissa tarkoitetuksi osuudeksi ulkomaisen väliyhteisön tuloon. X Corp:n luovuttaessa osakkeet luovutuksiin sovellettiin siten EVL:n 6 b §:n säännöksiä. Osakkeiden luovutusta voitiin A Oy:n väliyhteisötuloa laskettaessa pitää EVL:n 6 §:n 1 momentin sekä 6b §:n mukaisesti verovapaana luovutuksena, mikäli näissä lainkohdissa mainitut edellytykset täyttyivät. D Ltd oli holdingyhtiö, joka omisti kahdeksan kiinteistöyhtiötä eikä yhtiöllä ollut muuta toimintaa. D Ltd:tä pidettiin siten osakeyhtiönä, jonka toiminta käsitti pääasiallisesti kiinteistöjen omistamista ja hallintaa, joten sen osakkeita ei voitu katsoa verovapaasti luovutettaviksi osakkeiksi A Oy:n väliyhteisötuloa laskettaessa” (KVL:2010/24).

Ratkaisuun liittyen voidaan pohtia sitä, milloin väliyhteisöä käyttävän holdingyhtiön intressi olisi rinnastettavissa konsernin emoyhtiön intressiin tytäryhtiön osakeluovutusten verovapautta arvioitaessa.

Yksityishenkilöllä voi olla huomattava vaikutusvalta sijoitusyhtiön kautta omistamassaan yhtiössä. Tällöin hallituspaikka ja aktiivinen toiminta omistetussa yhtiössä viittaisi toiminnallisen yhteyden olemassaoloon, mutta oikeuskäytännössä tämä ei ole yksin riittänyt muun omistukseen kohdistuvan toiminnan puuttuessa, jolloin kysymyksessä on katsottu olevan pelkkä omistustarkoitus. Luonnollisen henkilön omistaman holdingyhtiön toiminnassa lisäriskinä ovat säännökset EVL:n mukaisesta arvopaperikaupasta, joiden mukaisesti tällaisen holdingyhtiön omistukset voidaan katsoa vaihto-omaisuuteen kuuluviksi (Penttilä 2011). Viitteitä tästä on KHO:n ratkaisussa 2012:74.

”A Oy oli myynyt omistamansa 12,6 prosentin osuuden C Oy:n osakkeista. A Oy:n hallituksen puheenjohtaja ja pääomistaja B oli toiminut C Oy:ssä konsulttina ja hallituksen jäsenenä. A Oy:n liikevaihto muodostui pörssiosakkeiden myynneistä kertyneistä 325 000 euron tuloista ja C Oy:n maksamista 8 000 euron konsulttipalkkioista. A Oy:n ja C Oy:n välillä ei katsottu vallitsevan B:n hallitus- ja konsulttityöskentelyn perusteella sellaista toiminnallista yhteyttä, jonka perusteella A Oy:n myymät C Oy:n osakkeet olisivat olleet A Oy:n käyttöomaisuutta. Osakkeita ei siten pidetty A Oy:n liiketoimintaan kuuluvina” (KHO 2012:74).

Pelkkä hallituspaikka ei riittänyt tapauksessa toiminnallisen yhteyden muodostumiseen. Myöskään konsulttipalkkio ei ole A Oy:n liikevaihtoon nähden olennainen erä ilmentääkseen C Oy:hyn kohdistuvan toiminnan jatkuvuutta tai laajuutta. Pörssikaupankäynnistä johtuen A Oy:n toimintaa lienee pidetty sijoitusluonteisena, jolloin myös C Oy:n osakkeita on voitu pitää sijoitustarkoituksessa omistetuksi lyhytaikaiseksi omaisuudeksi. Huomionarvoinen seikka on KHO:n lisäperustelu, jonka mukaan ”A Oy oli vuonna 2006 antamassaan veroilmoituksessa siirtänyt C Oy:n osakkeet vaihto-omaisuudesta käyttöomaisuuteen eikä siihen tuolloin oltu verotuksessa puututtu. Tällainen puuttuminen ei verotusmenettelystä annetun lain 26 §:n 6 momentin mukaisen tutkimisvelvollisuuden laajuus huomioiden yksinään muodostanut sellaista viranomaisen noudattamaa käytäntöä, jonka nojalla A Oy:lle olisi syntynyt saman pykälän 2 momentissa tarkoitettu luottamuksensuoja”.

Näin ollen tapaus on erinomainen esimerkki siitä, ettei verovelvollinen voi luottaa siihen, että verottajan aiempi passiivisuus johtaisi luovutusvuonna lain tulkintaan verovelvollisen eduksi. Siten A Oy ei seuraavana verovuonna 2007 voinut olettaa, että C Oy:n osakkeet olisivat verovapaasti luovutettavissa. Verovelvollisen asemaa voi olettaa heikentävän myös signaali, jonka A Oy:n juuri luovutusta edeltävänä verovuonna tekemä C Oy:n osakkeiden omaisuuslajisiirto antaa veroviranomaiselle.

Holdingyhtiönä pidetyn yrityksen muu elinkeinotoiminta osakkeiden omistuksen lisäksi ei ole kuitenkaan oikeuskäytännössä aina osoittautunut ratkaisevaksi tekijäksi sille, voidaanko omistettuja osakkeita pitää käyttöomaisuutena. Tästä on viitteitä mm. KHO:n ratkaisussa 2010:64, jossa KHO kumosi aiemmat viranomaisratkaisut ja piti luovuttajaa elinkeinotoimintaa harjoittavana yhtiönä. Menemättä itse tapaukseen tässä esitetään KHO:n perusteluissa olevia asioita, joilla voi olla merkitystä holdingyhtiöiden lisäksi muillekin verovelvollisille.

Hallitustoimintaan liittyen ratkaisussa merkitystä on annettu sille, että luovuttajan ja luovutuksen kohteen välillä on ollut osakassopimus, jonka mukaan luovuttaja sitoutui ”luovutuksen kohteen toiminnan edistämiseen aktiivisesti muun muassa hallitustyöskentelyllä ja muulla tavoin”. Näin

ollen sopimukseen perustuva toimintaan osallistuminen voi epäselvissä tapauksissa saada paljon painoarvoa, koska sopimuksilla voidaan halutessa määritellä osallistumisen sisältö hyvinkin tarkasti.

Toinen perustelu samassa tapauksessa liittyy luovuttajan aiempaan verotukseen, joka osoittaa veroviranomaisen tehneen muutamaa vuotta aikaisemmin nimenomaisen verotuspäätöksen, jossa osa yhtiön tuloista on katsottu kuuluvan elinkeinotoiminnan tulolähteeseen. Tällöin ”tietty tuloerä on erotettu TVL-tulolähteeseen kuuluvaksi, mikä on verottajan puolelta selkeä kannanotto yhtiön toiminnan luonteeseen” (KHO:2010:64). Asia on siis tutkittu verotuksessa, mikä tekee tapauksesta erilaisen verovelvollisen luottamuksensuojan suhteen verrattuna edellä KHO 2012:74:ssä käsiteltyyn tilanteeseen. Muun elinkeinotoiminnan olemassaolo tulee ratkaisussa sinänsä näytetyksi, mutta perusteluissa on silti painotettu enemmän aktiivista hallitustyöskentelyä ja sitä edellyttävää osakassopimusta.

4.3 Konserniyhtiöt

Konsernin emoyhtiön taseessa tytäryhtiöiden osakkeet ovat useimmiten käyttöomaisuutta, eikä liiketoimia emon ja tytäryhtiöiden välillä edellytetä, jotta osakkeet voitaisiin luovuttaa verovapaasti. Verokohtelua arvioitaessa on huomattava, että keskinäiset liiketoimet ja toiminnallinen yhteys ovat eri asioita, vaikka objektiivisesti arvioiden yhteiset liiketoimet kiistatta puoltavat yhteyden olemassaoloa (Penttilä 2011). Toiminnallista yhteyttä vahvistaakseen yhtiöiden välisen liiketoiminnan tulisi olla varsin laajaa, merkittävää ja kestoaltaan pitkäaikaista (Verohallinto 2016).

Konsernisuhde ei kuitenkaan takaa osakkeiden käyttöomaisuusluonnetta, joten emoyhtiöön nähden täysin eri toimialalla toimivan tytäryhtiön liityntä emoyhtiön liiketoimintaan ei välttämättä ole selvä. Konserniyhtiöiden välisen toiminnallisen yhteyden on katsottu olleen olemassa KVL:n ennakkoratkaisussa 2012/53.

”A Oy kuului B-konserniin, joka toimi finanssialalla. A Oy omisti 16 prosenttia ulkomaisesta X-yhtiöstä. Kaikkiaan B-konserni omisti 21 prosenttia X:n osakkeista ollen sen suurin osakkeenomistaja. X harjoitti kotivaltiossaan samaa toimintaa kuin A Oy Suomessa ja toinen B-konserniin kuuluva yhtiö omassa kotivaltiossaan. X:n osakkeiden katsottiin olevan B-konsernin liiketoimintaan liittyvä pitkäaikaiseksi tarkoitettu osakeomistus ja niitä pidettiin näissä olosuhteissa A Oy:n käyttöomaisuutena. A Oy saattoi siten luovuttaa osakkeet verovapaasti” (KVL:053/2012).

Ennakkoratkaisussa tulee esille konsernin intressi tytäryhtiön osakeluovutuksien arviointiperusteena, koska liiketoiminnan samankaltaisuutta arvioitaessa huomioitiin A Oy:n toiminnan lisäksi toisessa valtiossa toimivan samaan konserniin kuuluvan yrityksen toiminnan luonne. KVL katsoi X:n osakkeet nimenomaan B-konsernin liiketoimintaan liittyväksi osakeomistukseksi, mikä seikka muodostanee mainitut ”olosuhteet”, joiden vallitessa osakkeita on pidettävä A Oy:n käyttöomaisuutena. Kokonaisuutena tilannetta voidaan siis katsoa arvioidun konsernin kannalta, vaikka verovelvollinen on A Oy.

Huomattavaa on, että emoyhtiön ja luovutuksen kohteen suoran toiminnallisen yhteyden ei täydy olla merkittävää, jos tällainen yhteys on syntynyt tytär- tai osakkuusyhtiöiden kautta (Penttilä 2011). Luovuttajan ja luovutuksen kohteen omistussuhteen on kuitenkin oltava välitön.

Konsernin emoyhtiön erona puhtaasti omistustarkoitusta varten olemassa olevaan holdingyhtiöön ovat lähinnä tytäryhtiöihin kohdistetut hallinnointitoimenpiteet, jotka osana kokonaisarviointia ovat voineet johtaa siihen, että emoyhtiön on katsottu harjoittavan elinkeinotoimintaa. Tästä syystä rajanveto emoyhtiön ja holdingyhtiön välillä ei aina ole helppoa. Hallinnollinen yhteys ei ole kuitenkaan yksin riittävä side muodostamaan luovutuksen kohteen osakkeista käyttöomaisuutta (Verohallinto 2016).

KVL:n ennakkoratkaisu 2012/19 on mielenkiintoinen esimerkki pohdittaessa sitä, harjoittaako konsernin emoyhtiö elinkeinotoimintaa. Huomioitavaa tapauksessa on, että luovutuksen kohteena on osakkuusyhtiö.

”A Oy toimi viestintäalan konsernin emoyhtiönä. A Oy:llä oli neljä tytäryhtiötä ja osuudet viidestä osakkuusyhtiöstä. A Oy oli siirtänyt vuonna 2007 operatiivisen toimintansa B Oy:öön, jonka osakkeista se omisti noin 30 prosenttia ollen sen suurin osakkeenomistaja. A Oy:n palveluksessa oli kaksi henkilöä, toimitusjohtaja ja talouspäällikkö, jotka olivat osallistuneet B Oy:n päätöksentekoon hallituksen jäseninä. A Oy:n toimitusjohtaja oli B Oy:n hallituksen puheenjohtaja. Kaksi A Oy:n tytäryhtiöstä myi suoritteita B Oy:lle. A Oy vuokrasi B Oy:lle neljää omistamaansa toimialakiinteistöä. Kun otettiin huomioon A Oy:n tytär- ja osakkuusyhtiöiden muodostama viestintäalan yrityskokonaisuus, oli B Oy:n osakkeita näissä olosuhteissa pidettävä A Oy:n pysyvässä käytössä olevana käyttöomaisuutena” (KVL:2012/19).

Tulkintaa hämärtävä seikka on siis A Oy:n operatiivisen toiminnan siirto osakkuusyhtiö B Oy:öön. Holdingyhtiön osakeluovutukset katsotaan pääsääntöisesti veronalaisiksi, koska tällaisen yhtiön tarkoituksena on vain osakkeiden omistaminen. Voidaan siis kysyä, olisiko kaksi henkilöä työllistävää A Oy:tä tullut pitää ennakkoratkaisussa vain omistustarkoitusta varten olemassa olevana yhtiönä sen jälkeen, kun operatiiviset toiminnot oli siirretty B Oy:öön. Tämä vaatisi kärjistetyn oletuksen, että jatkossa myös konsernin tytäryhtiöihin kohdistuvaa toimintaa harjoittaisi tosiasiallisesti B Oy. Konsernihallintoa ja operatiivista toimintaa ei silti voi rinnastaa toisiinsa. Verovapautta puoltavista seikoista yrityskokonaisuuden intressiä edustavat A Oy:n avainhenkilöiden vaikutusvalta B Oy:n toiminnassa sekä A Oy:n tytäryhtiöiden B Oy:öön kohdistuva toiminta. Toiminnallista yhteyttä vahvistaa myös se, että A Oy vuokraa B Oy:lle neljää omistamaansa kiinteistöä. Tällainen vuokraus voidaan katsoa B Oy:n kautta harjoitettavaksi operatiiviseksi toiminnaksi, mutta vuokrasopimuksen kohteet omistaa A Oy.

4.4 Pääomasijoitustoimintaa harjoittava verovelvollinen

EVL 6 §:n 1 kohdan mukainen pääomasijoitustoimintaa harjoittava yhteisö ei voi luovuttaa käyttöomaisuusosakkeitaan verovapaasti. Jos tällainen yhteisö poikkeuksellisesti harjoittaa pääomasijoitustoiminnan lisäksi muuta elinkeinotoimintaa, tällaiseen muuhun toimintaan liittyvät käyttöomaisuusosakkeet voivat olla verovapaasti luovutettavissa ja niistä syntyvät luovutustappiot vähennyskeltottomia (Verohallinto 2016). Muun elinkeinotoiminnan edellytys on siten sama kuin holdingyhtiöillä.

Pääomasijoittajien kaltaisten agenttiomistajien kohdalla säännöksen tulkinta on yleensä selkeää, koska niiden olemassaolon tarkoituksena on omistaa toista yritystä. Tällaisen yhteisön omistamat osakkeet voidaankin useissa tapauksissa lukea vaihto-omaisuuteen kuuluviksi.

Toiminnallista yhteyttä heikentävänä seikkana voidaan pitää agenttiomistajan roolia, jonka myötä todellista omistajaohjausta toteuttavat pääomasijoittajan taustalla vaikuttavat tahot.

Elinkeinotoiminnan tarkoituksen näkökulmasta painavana perusteena luovutusten veronalaisuudelle on pääomasijoittajan oma arvonluonti. Perusasetelmassa pääomasijoittaja sijoittaa kehitysvaiheessa olevaan yritykseen, eikä välttämättä saa sijoitukselleen lainkaan osinkotuottoa omistusaikana. Tämä johtuu yleensä siitä, että pääomasijoittaja ohjaa yhteistyössä muiden omistajien kanssa omistetun yrityksen mahdolliset voitot uusiin kasvuhankkeisiin. Siten tuotto muodostuu omistuksen arvonnoususta, joka realisoidaan irtautumisvaiheessa luovuttamalla osakkeet. Pääomasijoittajan intressinä on suorittaa tämä irtaantuminen mahdollisimman nopeasti, minkä vuoksi sen osakeomistuksia voidaan harvoin pitää pitkäaikaisina ja pysyvinä. Lisäksi pääomasijoittajan ja kohdeyrityksen muiden omistajien välillä voi olla osakassopimus, jossa määritellään omistusajan pituus. Tällainen sopimus voi olla olemassa myös pääomasijoittajan omistajien välillä. Jos pääomasijoittajan sijoitushorisonttina pidetään 5-7 vuoden jaksoa, vuoden omistusajan edellytys täyttynee helposti, joten verovapauden kannalta olennaisimpana seikkana voidaan pitää sitä, onko pääomasijoittajan harjoittama muu toiminta EVL:ssa tarkoitettua elinkeinotoimintaa.

2000 –luvulla pääomasijoittajat ovat olleet entistä kiinnostuneempia siemenvaiheen teknologiayhtiöistä, joiden arvo voi alan nopean kehityksen myötä nousta huomattavasti keskimääräistä sijoituskohdetta nopeammin. Pääomasijoittajien ja rahoitusta tarvitsevien yritysten yhdistäminen on ollut keskeinen tekijä nk. yrityshautomoiden kehittymisessä. Tällaista toimintaa harjoitetaan monessa muodossa ja se on osaltaan luonut uuden tulkintakysymyksen siitä, mitä voidaan pitää pääomasijoittajan muuna elinkeinotoimintana. Esimerkkinä tästä on KVL:n ennakkoratkaisu 2005/26.

”A Oy oli teknologiakeskus, jonka liiketoimintaan kuului mm. yrityskehitys, liikeideoiden arviointi, nk. yrityshautomotoiminta sekä alkavien yritysten rahoitusjärjestelyissä avustaminen. A Oy oli tehnyt oman pääoman ehtoisia sijoituksia uusiin, listaamattomiin teknologiayhtiöihin. Omistususuudet vaihtelivat 2,78 prosentista 31,27 prosenttiin ja ne oli tarkoitettu pidettäväksi 5-7 vuoden ajan. A Oy odotti saavansa tuoton arvonnousun muodossa osakkeita myytäessä” (KVL:2005/26).

”A Oy:n katsottiin olevan EVL 6 § 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu pääomasijoitustoimintaa harjoittava osakeyhtiö. Osakkeiden luovutushinnat olivat siten elinkeinotoiminnan veronalaista tuloa ja niiden hankintamenot vähennyskelpoista menoaa” (KVL:2005/26).

Ennakkoratkaisussa rajanvetoa pääomasijoittajan päätoimen ja muun elinkeinotoiminnan välillä ei voi pitää selvänä, koska ”teknologiakeskuksena” toimiminen ei suoraan viittaa pääomasijoitustoimintaan. Päätöksen oikeellisuutta voidaan kuitenkin nähdä puoltavan se, että A Oy:n liiketoiminnaksi määritellyt toiminnot ovat melko tarkasti rinnastettavissa pääomasijoitustoimintaan olennaisena osana kuuluvaan neuvonantoon. Mikäli tällainen toiminta kohdistuisi laajamittaisesti myös muihin kuin A Oy:n oman toiminnan piirissä oleviin yrityksiin, sen omistamia osakkeita voitaisiin mahdollisesti pitää käyttöomaisuutena.

Esimerkki pääomasijoittajan muusta elinkeinotoiminnasta

Pääomasijoittajan kohdalla EVL:n verovapaussäännöksiä voisi soveltaa tilanteessa, jossa muuna liiketoimintana harjoitettaisiin esimerkiksi asiantuntijapalveluita, joiden tuottamiseksi tarvittavia resursseja ostetaan luovutuksen kohteena olevalta yhtiöltä. Kun osakkuusyhtiöltä ostettavia palveluita käytetään jatkuvasti omiin projekteihin, edellytyksen elinkeinotulolähteeseen kuulumisesta voi olettaa täyttyvän. Myyntitulojen kertyessä tasaisesti myös arvonnoulu on erilaista kuin päätoimessa, joissa tulot ovat kertaluonteisia ja tavoitteiden täyttyessä suuria.

Verovapauden kannalta olennaista olisi, että luovuttajan muuna liiketoimintana myydyt palvelut kohdistuvat luovuttajan etupiirin ulkopuolelle. Tällä voidaan mahdollisesti ehkäistä tilanne, jossa

lainkäyttäjä pitää pääomasijoittajan muun liiketoiminnan harjoittamista keinotekoisena järjestelynä. Jos esimerkiksi yhdeltä osakkuusyhtiöltä ostetaan alihankintana henkilötöitä sijoituspalvelujen tarjoamiseksi toiselle osakkuusyhtiölle, rajanveto tavanomaisen omistajaohjauksen ja osakkuusyhtiöihin suuntautuvan liiketoiminnan välillä vaikeutuu. Eri asia on, olisiko pääomasijoittajalla mitään taloudellista motiivia tällaiseen toimintaan omistuskohteidensa kanssa.

5. Johtopäätökset

Käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksen verovapauteen liittyvän ratkaisukäytännön epäjohtonmukaisuus johtuu valtaosin siitä, että käyttöomaisuutena pidettyjen osakkeiden kytköstä luovuttajan elinkeinotoimintaan voi olla vaikeaa havaita olosuhteiden ollessa riittävän monimutkaiset. Tulokannan haastavuuteen vaikuttaakin olennaisesti se, miten yritys on toimintansa järjestänyt. Koska yhteisön toimintamuodolle ei ole juridisen yhtiömuodon lisäksi muita lainsäädännöllisiä perusteita, jokaisen yhteisön toiminta on käytännössä ainutlaatuista, kun otetaan huomioon harjoitettu liiketoiminta ja yrityksen rakenne.

Verovapaussäännösten soveltuvuuden arviointiin liittyen on tunnistettavissa useita toiminnallista yhteyttä ilmentäviä seikkoja, joista keskeisimmät ovat:

- merkittävä liiketoiminta luovuttajan ja luovutuksen kohteen välillä
- hallinnollinen yhteys aktiivisen hallitustyön ja/tai muun johtamisen kautta
- yrityskokonaisuuden intressi
- osakassopimukset

Verovapauden soveltuvuutta arvioitaessa huomio kiinnittyy tosiasiallisesti harjoitettuun toimintaan. Lainkäyttäjän kokonaisarvioinnissa eri tekijöitä painotetaan eri tilanteissa eri tavalla, mistä johtuva heikko ennustettavuus synnyttää verovelvolliselle riskin.

Esimerkkitapauksista voidaan päätellä, että verovelvollisen käsitys luottamuksensuojan muodostumisesta on mahdollisesti ollut paikoin epäselvä. Tämä esiintyy mm. toiminnallisen yhteyden katkeamisen jälkeen tehdyissä luovutuksissa, kun verovelvollinen on vedonnut osakkeiden kuuluneen käyttöomaisuuteen kirjanpidossa eikä viranomainen ole verotuksessa aikaisemmin puuttanut tähän luokitteluun. Merkittävä liiketoiminta on yleensä toiminnallisen yhteyden kriteerinä suhteellisen kiistaton. Hallinnollinen yhteys puolestaan on voinut olla vahvasti verovapautta puoltava seikka varsinkin jos sitä on ohjattu sopimuksin, mutta toisaalta se

on voitu myös jättää huomiotta. Se voidaan kuitenkin ottaa huomioon myös osana yrityskokonaisuuden intressiä.

Elinkeinotulolähteeseen kuuluakseen omaisuudella on oltava liiketoimintaa edistävä tarkoitus. Sitä, mikä tällaiseksi omaisuudeksi luetaan, on käytännössä mahdotonta rajata lainsäädännöllä. Tulkintaongelmien vähentämiseksi olisi silti järkevää säätää omaisuuslajin ja tulolähteen vaihtumista koskevat suuntaa antavat kriteerit. Tällöin ainakin toiminnallisen yhteyden katkeamiseen liittyvä arviointi voisi helpottua. Lisäksi voidaan korostaa verovelvollisen vastuuta veroilmoituksen tekijänä. Kun verovelvollisen on pitänyt tietää toiminnallisen yhteyden katkenneen, on käytännössä ristiriitaista, että tällainen omaisuus silti ilmoitetaan verotettavaksi EVL-tulolähteessä.

Lähdeluettelo

Niskakangas, H.: *Johdatus Suomen verojärjestelmään*, 3. uudistettu painos, Helsinki: Alma Talent Oy, 2004.

Ajantasainen lainsäädäntö: Laki elinkeinotulon verottamisesta (EVL), 24.6.1968/360 (julkaistu 5.11.2018).

Verohallinto: Syventävät vero-ohjeet, ”Yhteisön käyttöomaisuusosakkeiden luovutusten verokohtelu”. A54/200/2016. Annettu 8/2016.

Penttilä, S.: ”Käyttöomaisuusosakkeet ja niiden luovutukset verotuksessa”. *Tilisanomat*, nro 2/2011.

Yli-Hietanen, J.: ”Osakeyhtiön käyttöomaisuusosakkeiden luovutusten verotus”. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto, Oikeustieteiden laitos, 2008.

Lepola, S.: ”Käyttöomaisuusosakkeiden verovapaa luovutus”. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu, 2013.

Verohallinto: Keskusverolautakunnan ennakkoratkaisut

KVL:2004/63 (1555/80/2004)

KVL:2005/93 (1411/80/2005)

KVL:2010/24 (A27/8210/2009)

KVL:2012/53 (A55/8210/2012)

KVL:2012/19 (A18/8210/2012)

KVL:2005/26 (138/80/2005)

Korkein hallinto-oikeus: Vuosikirjaratkaisut

KHO:2010:50 (3162/2/08)

KHO:2012:74 (3189/2/10)

KHO:2010:64 (3976/2/08)

Hallituksen esitys Eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi (HE 92/2004 vp).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain sekä tuloverolain 45 §:n muuttamisesta (HE 176/2008 vp).

Kemira Oyj. Vuosikertomus 2017.

<https://media.kemira.com/kemiradata/2018/03/kemira-annual-report-2017.pdf>

PWC Uutishuone: ”Ohje käyttöomaisuusosakkeiden luovutuksen verokohtelusta”. Uutiset, Verotus 09/2016.